

Klinkbyggede træbåde er vestjysk verdensarv

Af Annette Holm

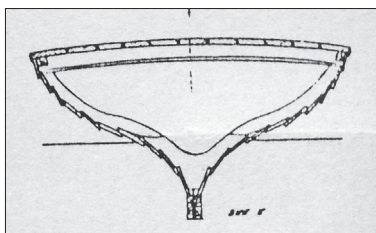
Det blev slået stort op, da de fem ringborge fra middelalderen i september 2023 blev optaget på UNESCOs Verdensarvsliste. Men ikke mange ved, at de nordiske klinkbyggede både blev verdensarv i 2021 og er de eneste vestjyske repræsentanter på den fornemme liste.

Den egnstypiske Klegod-jolle kan stadig ses i Ringkøbing, fordi der i 1990-erne blev bygget 16 både af medlemmer i Ringkøbing Smakkelaug. Dog begyndte det ikke med smakker, men med en åben havbåd.

Ringkøbing Ungdomsskole havde sammen med Ringkøbing Museum et projekt, hvor unge i 1983-86 rekonstruerede en af de åbne klinkbyggede havbåde, som indtil for 150 år siden blev brugt til fiskeri på vestkysten.

Sådan er klinkbygning

Klinkbygning vil sige, at man begynder med at strække en køl og rejse stævne på den i begge ender. Hertil fæstnes planker, som kaldes bord. De er bådens ydre skal. Derefter kommer den tværbords afstivning i form af krumme træstykker kaldet bundstokke og spanter.

På Olav Martinsens tegning af Klegod-jollen ses teknikken i klinkbygning.

I Danmarks oldtid byggede man både ved at udhule træstammer. For at gøre dem højere blev der sat en planke på hver side af båden, og det var begyndelsen til klinkbygning. Allerede i sen jernalder og vikingetid var den klinkbyggede båd fuldt udviklet, og især vikingerne forstod at bygge store skibe.

Byggeriet af havbåden begyndte i sommeren 1984 i Ringkøbing Museums have, og mange mennesker kiggede forbi. Det kløede i fingrene

på en del mænd for at være med, men nej, det var kun for elever i ungdomsskolen.

Projektets leder, bådebygger Olav Martinsen, holdt møde med AOF, som var positiv for tanken om, at fædre og sønner sammen kunne bygge en mindre egnstypisk jolle i et forløb, som AOF og Ungdomsskolen Ringkøbing skulle stå for. Kim Clausen, der var leder af Skjern-Egvad Museum, havde nemlig læst om projektet med havbåden, og han kontaktede Olav Martinsen.

- Kim Clausen havde en plan om, at der i Bork skulle sættes fokus på fjordkultur, og jeg fik arbejde ved museet. Det første, jeg gjorde, var at køre rundt til de lokale havne. Der hørte jeg om dem, der havde leveret en masse af de bådtyper, og jeg valgte en at bygge efter, siger Olav Martinsen.

Det var Jens Jørgen Hansens klinkbyggede Klegod-jolle, der havde et lavt skrog, som var fyldigt over vandlinjen, men skarpt under vandlinjen. Båden kunne sejle på de mange lavvandede områder af fjorden, men var samtidig bæredygtig for at kunne transportere fiskegrej og fangst. Derfor havde de fleste en dam til levende fisk. Fjordjollen var også uundværlig til fragt og persontransport.

Kun voksne mænd

Kun voksne mænd meldte sig til jollebyggeriet, så det blev i AOF-regi, og det første hold begyndte under ledelse af Olav Martinsen at bygge fem smakker i 1988. Byggeriet varede tre vintre, og pinselørdag 1991 blev jollerne sat i havnen.

- Det var vi nogle stykker, der opdagede, og vi sagde, at det skulle vi have været med til, så i efteråret indkaldte Olav Martinsen til møde, og vi var 17, der mødte op, fortæller formanden for Ringkøbing Smakkelaug, Jørn Jensen.

De næste syv joller var klar til søsætning pinselørdag 1994, men endnu flere havde lyst til at bygge en jolle, så et tredje byggehold begyndte på fire smakker, som blev søsat pinselørdag 1998.

Det er et flot syn, når smakkerne sejler på Ringkøbing Fjord.

Sejlsæsonen begynder i maj, og hver torsdag sejler smakkerne ud på fjorden først på aftenen. Når de vender tilbage, er der hygge omkring grillen ved laugets hus på Fiskerstræde 28. Det slutter hen i september, og inden den 1. november bliver bådene taget op og kørt i vinterhi.

Godt 40 medlemmer

Nu er der ikke 16 smakker i havnen, for nogle sejlere er flyttet og har taget båden med sig, andre har ikke længere haft lyst til at sejle, og nogle både er solgt på grund af dødsfald. Smakkelaug har i dag godt 40 medlemmer, og gennemsnitsalderen er høj.

- Skal vi have tilgang, bliver det af folk i sluthalvtredserne, for det kræver noget at holde en træbåd. Hvert år skal der slibes og males,

og så må man ikke være blind for, at Ringkøbing er så lille et område, at man ikke kan råde over en stor båd, man kan overnatte i og tage på familietur med," siger Jørn Jensen.

Men smakkerne holder stadig til i Ringkøbing Fjord, som de har gjort i århundreder. Det er Olav Martinsen som primus motor i arbejdet med at bevare egnstypiske træbåde meget stolt af.

- Heldigvis har nogle af de ældste smakkejoller i den seneste tid skiftet ejere, så de igen bliver sejlet med entusiasme. De klinkbyggede træbåde er en del af vores kulturarv, og det er spændende, at vi har kunnet bevare dem, for det er både, der kun findes her i Ringkøbing Fjord, og det er helt unikt," siger Olav Martinsen.

Da Stadome kom til Ikast

Stadome en vinterdag i januar

Af Ove Nørholm

Ikast fik Danmarks største og første overdækkede fodboldbane i fuld størrelse

Det er i år 30 år siden, at beslutningen om at bygge Danmarks første overdækkede fodboldbane - og endda i fuld størrelse - blev truffet.

De første strøtanker kom fra tidligere borgmester i Ikast, Thomas Poulsen, som ellers var en meget stor tilhænger af breddeidrætten. Han kom med følgende udtalelse i slutningen af 1980-erne:

“Byg et overdækket stadion i Ikast. Professionel fodbold kan ikke holde vinterpause.”

Ideen var, at det skulle dække både klubberne i Herning og Ikast, men en egentlig fusion var de to klubber ikke klar til endnu.

Ideen blev også grebet af DBU (Dansk Boldspil Union) i starten af 1994. Ikast FS' formand, Ove Lyngdal, greb omgående deres interesse.

DBU ville gerne, at Herning Fremad skulle være med i arbejdsgrupperne. De blev etableret og kom ret hurtigt med nogle rå arbejdskitser til en ny selvejende institution, som ikke kun skulle være en ny hal ved Ikast-Hallen, men en fælles fodbold træningsbane til gavn for andre klubber end Ikast og Herning.

Det første budgetforslag lød på ca. 12,5 mio. kr., hvilket dog senere måtte opjusteres, efter at Kurt Poulsen fra KPC havde fremlagt et endeligt projektforslag. Det reviderede forslag lød nu på 14,9 mio. kr., efter at parterne havde opjusteret deres bidrag, herunder en forhøjelse af låneoptaget. Baggrunden for interessen fra DBU's side var, at projektet i Ikast skulle være et pilotprojekt for lignende byggerier af overdækkede fodboldtræningsbaner i Danmark.

Den gik ikke glat igennem

Da den politiske drøftelse startede i Ikast Kommunes økonomiudvalg, som jeg var mødeleder af på grund

af Broberg Lind's fravær, kunne jeg hurtigt fornemme, at den ikke gik sådan lige glat igennem.

Den socialdemokratiske gruppeformand, John Juul Eriksen, fra Engesvang var stærk kritisk og havde nogle store udfordringer med sit bagland. Derudover mindede han om, at byrådet lige havde været igennem en vanskelig budgetbehandling - og så dukkede denne sag pludselig op efter budgetbehandlingen. Han mente også, at sagen havde været kørt temmelig lukket helt fra starten.

Den socialdemokratiske gruppe endte dog med at stemme for projektet - mod at der blev indført en hensigtserklæring om en ny hal i

kunne optages TV i hallen. Ideen var, at også andre klubber - også udenlandske storklubber - skulle kunne leje sig ind til træning i vinterhalvåret og dermed give tilstrækkelige indtægter til driften af anlægget.

Men især DBU svigtede med at tilføre aktiviteter med træning fra andre klubber i DBU-regi.

Frivillig likvidation

Det var i høj grad borgmester Keld Broberg Lind's fortjeneste, at det lykkedes at få projektet gennemført. Men driften viste sig senere at blive meget problematisk, og institutionen måtte desværre træde i frivillig likvidation 10 år efter, at Stadome var bygget.

Stadome set mod syd

Stadome: Ved guldminen

Sydbyen i Ikast for at styrke breddeidrætten.

Kristeligt Folkepartis eneste medlem i byrådet, Gunnar Lindved, stemte imod projektet.

Det blev Kurt Poulsen fra firmaet KPC i Herning, der fik opgaven. Byrådet havde i forvejen gode erfaringer med KPC i totalentreprise, blandt andet ved opgaverne med at bygge Ikast Svømmehal og den overdækkede gågade.

Stadome-projektet skulle indeholde plads til min. 1.500 tilskuere, og der skulle være TV-bokse og en forøgelse af belysningen, så der

Herefter overtog kommunen anlægget og overlod den fremtidige udlejning til ISI. Likvideringen kostede kommunen 5,2 mio. kr., og DBU var nu ude af ejerkræden.

Stadome har i dag en meget stor fordel, først og fremmest på grund af ISI og FC Midtjyllands stærke elitetrænings programmer, men også på grund af andre klubber, som nyder stor gavn af den beslutning, der blev taget i 1994 - med målet om at udvikle talenter til verdens bedste håndboldspillere og fodboldspillere.

Indvendig med det nye kunstgræs

Julestormen 1902

Af Jens Erik Villadsen

Julestormen den 25.-26. december 1902 var en orkanagtig vestenstorm, som ramte Danmark og Sydsverige.

Der er ikke mange meteorologiske data fra stormen. Dog er der en enkelt måling fra en ballonstation på Stanghede ved Viborg, hvor der målttes en time-middelvindsværdi på 35 m/s. Det må siges at være usædvanligt højt så langt inde i landet.

Hvordan så det så ikke ud langs den jyske vestkyst? Det har vi heldigvis fotodokumenteret i vandbygningsvæsenets fotoarkiv.

På billedet her kan man se, at havet er gået igennem Bøvling Klit til Nissum Fjord, lidt syd for Fjaltring.

Lemvig Avis skrev:

"Syd paa ved Nissum Fjord var Forholdene meget kritisk. Der blev fra Thorsminde telefoneret til Fjaltring om at komme med Redningsbaaden for at redde Beboerne paa Bøvling Klittange, da Stormfloden stod helt

op omkring Husene, og flere af disse var faldefærdige.

Redningsbaaden kørtes til Nissum Fjords nordlige Bred, hvor den sattes ud ved Fjordhalen, og ved det første Hus optoges ud af Loftslugen en Kone med 6 Børn, som blev sat

i Land paa Klitten. Fra det næste Hus havde Beboerne reddet sig ind paa Klitten, hvorfra de vilde søge Fjaltring. Men Konen var syg og Børnene for smaa til at gaa, hvorfor 3 af redningsbaadens Folk forlod denne og bar Børnene til de var i Sikkerhed".

Den døde mand i skellet

Christen fra Ballegård blev begravet i Hjerm skel

Af Esben Graugaard

Drifter og følelser finder ofte et dramatisk slutspil i operaer og i de litterære genrer; virkeligheden kan imidlertid ofte hamle op med det fiktive. Som nu i året 1775, hvor der har været gang i "løbesnakken" i Sir og Naur sogne:

Først fødte den ugifte Maren Christensdatter fra Naur den 20. januar et dødfødt drengbarn. Den 18. juli samme år fødte Ingeborg Pedersdatter fra Lille Bjerre i Sir tvillinger, som blev døbt Hans og Marie. Marie begravedes kun 14 dage senere - den 2. august. Samme dag begravedes også moderen Ingeborg, som kun blev 30 år gammel. For at fuldende den triste historie, så døde den lille Hans også og begravedes på Sir kirkegård den 8. oktober samme år. En mand bandt historien om de tre små døde spædbørn og den døde unge kvinde sammen - tjenestekarlen Christen Pedersen.

Charmerende må han have været denne Christen, som var søn af indsidder Peder Christensen og Anne Jepsdatter i Ballegårdhus i Sir. Han tjente som karl hos Jeremias Nielsen i Ballegård, men boede stadig hjemme hos forældrene.

Så udspillede tragedien sig, og fire dage før Maren Christensdatter i Naur fødte hans barn, besluttede Christen at tage sig af dage - han hængte sig i Ballegårds lade. Ingeborg havde kort forinden fortalt ham, at nu var også hun gravid som følge af et forhold til ham, så den unge mand har vel ikke kunnet overskue konsekvenserne af sit kærlighedsliv.

Hans selvvalgte afsked med livet fik imidlertid den konsekvens, at han ikke blev begravet i indviet jord. Ofte har overleveringer fortalt, at selvmordere ikke begravedes på kirkegårdene, og her har vi en sørgelig konkret bekræftelse på det rigtige i overleveringen, for i kirkebogen står, at Christen blev "nedsat i Mark-Skiellen ved Jegberg i Hiern", hvilket passer med at Ballegårds marker mod øst gik til Jegborgs jord i Hjerm. Her må Christens jordiske rester formodes stadig at ligge.

En natmand skulle gøre arbejdet

Kirken ville som nævnt ikke have med denne selvmorder at gøre, så myndighederne indforskrev en natmand til at gøre arbejdet; han fik to rigsdaler og otte skilling for

"- graven at kaste og Liget at henføre i Markskiællert". (9).

Natmanden blev hentet i Ryde, så der må have været tale om Morten Hansen (1721-85), stamfar til den kendte Abraham-slægt fra Rønbjerg-Estvad.

Historien bekræfter tillige den gamle skik med at begrave selvmordere og henrettede i et sogne- eller allerbedst et herredsskel. Dermed håbede man at forhindre gengangeri.

At der i befolkningen eksisterede en tro på selvmorderens fordømmelse til evigt gengangeri fremgår af en række eksempler på hængte mænds spøgeri i folkemindesamleren Evald Tang Kristensens samlinger.

Allerede den 18. januar mødte ridefoged Mads Chr. Wachter på godsejer Jermiins vegne op i Ballegårdhus for at foretage skifte efter den afdøde unge mand. Han ejede intet uden klæder, hvoraf det kostbareste var en gul lædervest vurderet til 1 rigsdaler og to mark. Men rimelig velklædt har han kunnet optræde i gule skindbukser, gult silketørklæde, blå vadmel jakke og brystdug og sko med metalspænder. Der var vel en grund til, at Maren og Ingeborg faldt for Christen.

Ingeborg fra Lille Bjerre havde samtidig været tjenestepige i Ballegård og har her lært Christen at kende. Nu var Christen død, en anden kvinde havde lige født hans barn, og selv ventede hun sig. Her kom det nære samfunds dom. Hun omtales af ridefogeden som "et Qvinde Menniske" - næppe udtryk for respekt.

Den 3. august, dagen efter at også hun var død, kunne samme ridefoged også gøre hendes bo op i Lille Bjerre, hvor Ingeborg havde født sine børn hos broderen Jacob Pedersen. Hun ejede bl.a. en brunmalet fyrretræskiste med lås og nøgle. Den havde hun vel haft med sig til den ulyksalige plads i Ballegård? Deri havde hendes kåbe og kjole begge i blå damask, fljlskyse, silketørklæder og krave med kniplinger været sammen med adskillige skrorter og hoser.

En velklædt pige, hvis yndlingsfarve havde været blå. Hele 100 rigsdaler var der i arv til sønnen Hans Christensen. En måned senere fandt også han sit sidste hvilested på Sir kirkegård ved siden af sin mor og søster. Halvsøsteren lå på kirkegården i Naur - faderen i et markskel.

Da Nordjylland blev en ø

Af Jens Erik Villadsen

Da Laust Kjær fra Røn den 27. november 1824 skulle have sit barn døbt i den gamle Vester Agger Kirke, blev han og familien de sidste mennesker, der vandrede nogenlunde tørskoede mellem Thyborøn og Agger. Som man kan læse i en gammel beretning:

"Et mindre dåbsfølge stred sig gennem den bidende vestenvind for at nå til kirke. I dåbsbarnets efterslægt fortælles det, at havet væltede ind, mens sandet føg om dåbsgæsterne. Havet brød igennem tangen, og huse styrtede sammen og blev skyllet i havet. Da de ganske forkomne nåede Agger, fik de husly hos nogle Agger boere, så de kunne få tørret tøjet inden dåben. Via den nye kanal nåede den lille familie hjem igen, da stormen var stilnet af".

Endnu en storm den 26. februar 1825 gjorde, at gennembruddet Agger Tange nu blev uddybet, så Agger Kanal blev sejlbart. Dermed blev der adgang til havet for Limfjordens vestlige byer. Skibsfarten slap nu for at skulle mod øst for at komme ud i verden. Det var også besværligt først at skulle forbi Løgstør Grunde, og ikke mindst toldstedet ved Ålborg.

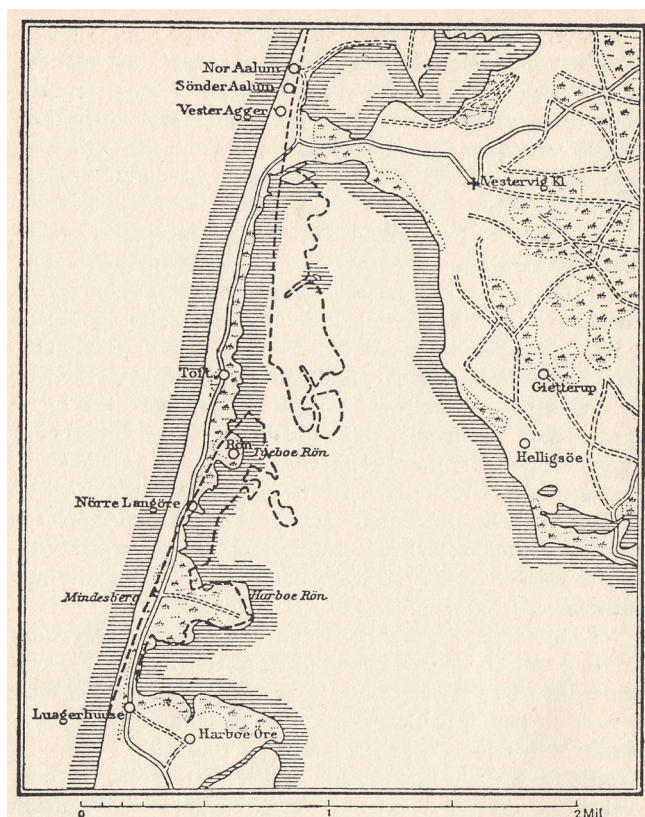
Agger Tange og Harboøre Tange

Tangen var nu blevet til to, der siden er blevet kaldt Agger Tange og Harboøre Tange. I første omgang blev tangen skåret over lidt syd for Agger - Agger Kanal - der jo hurtigt blev sejlbart, men også i perioder sandede til igen. Ved en storm i 1862 blev der slået hul på tangen, hvor Thyborøn Kanal i dag er forbindelsen mellem havet og Limfjorden.

I de 200 år, der er gået siden første gennembrud, har vind og vejr flyttet selve tangen 1-2 km mod øst. I 1700-tallet lå der flere små landsbyer på steder, der i dag ligger tilsvarende langt fra kysten ude i havet. Kun den østligste del af datidens Thyborøn ligger stadig på land.

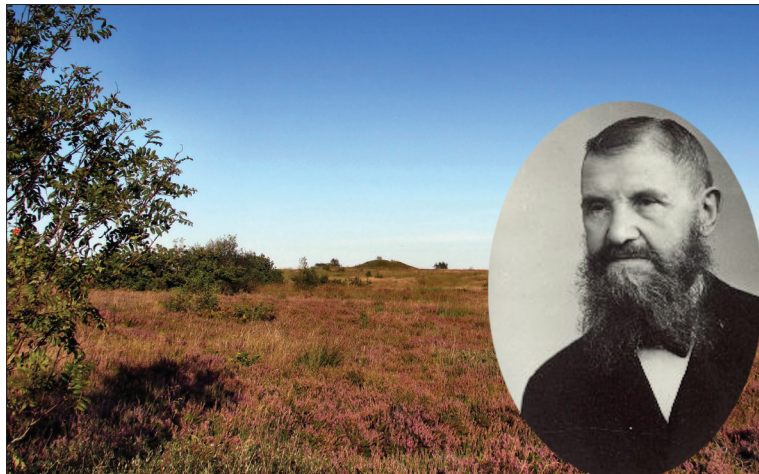
Den gamle Vester Agger kirke, som dåbsgæsterne var på vej ud til, måtte få år efter opgives, da havet havde taget det meste af kirkegården og nu også tog hul på kirken. I 1831 var det slut.

Nogle år efter blev den nuværende Agger Kirke bygget. Den var også kirke for Thyborøn, selv om det kunne være en farefuld sejlads at komme til Agger. I 1908 fik Thyborøn sin egen kirke, men forblev som Agger sogn og kommune indtil 1954.

Den stiplede linje er den nuværende kystlinje

Lærer Jensens Hede

Af Jens Erik Villadsen

Vi kører fra Linde ad Gammel Landevej mod Klosterheden. Der, hvor vejen krydser Bækvej i Asp sogn, er der et stykke hede. Det er fredet og med offentlig adgang. Og hvad er så historien bag det?

Chr. Jensen var lærer ved Linde skole fra 1897 til 1927. I 1938 købte han de godt 6 hektar uberørte hede og fik det fredet. Og som der står i tinglysningen: "Det på grunden stående hus må ikke genopføres. Selvsået fyr bør fjernes. Offentlig adgang". I 1972 blev det overtaget af Miljøministeriet på samme betingelser.

Men det var ikke første gang, lærer Jensen var proaktiv, hvad angik fredninger.

I 1899 havde nogle mænd specialiseret sig i at udgrave egnens gravhøje for at udtage, hvad der var af "oldsager", for derefter at sælge dem. Det blev lærer Jensen for meget, og han evnede, sammen med forfatteren Johan Skjoldborg, at rejse en folkestemning imod dette. De afholdt flere møder med egnens bønder og fik de fleste med på en frivillig fredning af de fleste gravhøje.

Men hvem var lærer Chr. Jensen? Som nævnt var han lærer ved Linde skole først i 1900-tallet. I sit natursyn var han langt foran sin

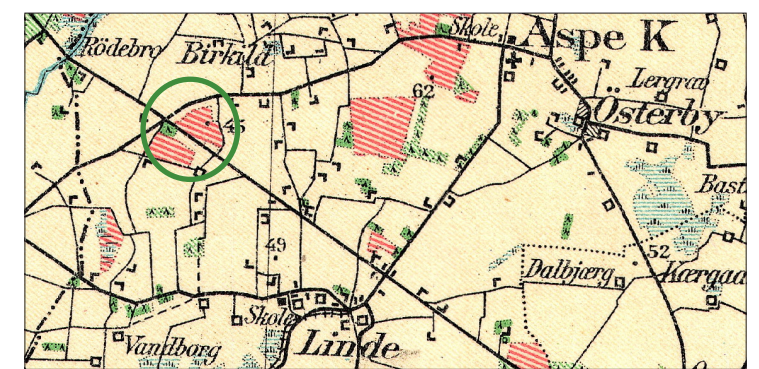
tid. På andre områder var han ultra konservativ. Han var kandidat til Folketinget for partiet Højre i flere år, dog uden at blive valgt. Især op til grundlovsafstemningen i 1915 var han meget aktiv. Det var ham i særdeleshed imod, at kvinder skulle have stemmeret.

Men ellers passede han sin gerning som lærer og skabte sig ingen uvenner ved sin måde at være på. Han var af nogle anset for at være noget af en tør og indesluttet mand, men de, der rigtigt kendte ham, oplevede ham som et levende og varmt menneske med mange interesser og sans for humor.

Da han nåede pensionsalderen i 1927, var der bygget en ny skole i Linde, og han købte så den gamle, han havde virket i, og kaldte den "Jomsborg".

Han var meget optaget af lokalhistorie, og skrev bogen "Linde by", der udkom i 1944 kort før hans død. Det harmede ham meget, at den skulle gennem tysk censur, inden den måtte trykkes.

Og hvad kvalificerer mig så til at fortælle om ham? Jo, min mormor har haft ham som lærer og ven. I brevene, hun skrev til sin bror i USA, har hun fortalt meget om lærer Jensen og Linde. Brevene er dukket op igen her for nylig.

Fartkongen fra Herning, der vandt motorløb på Fanø

Af Ove Nørholm

Det er i år 100 år siden, at Hans Dynesen vandt det prestigefyldte motorløb på Fanø strand. Med en gennemsnitshastighed på 203 km/h, og hvor han ved stoplinjen havde en hastighed på 225 km/h i hans røde Fiat, som nu var med en Mercedes flymotor.

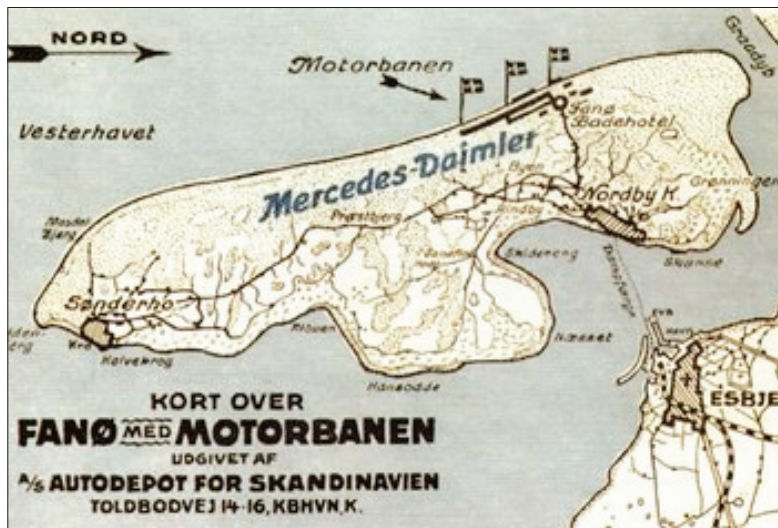

Det var med livet i hænderne, når "Overdynen", som han blev kaldt, startede løbet, der blev kaldt "Nationernes Kamp".

Dynesens bil var oprindelig med en 6 cylindres 6.809 liter motor, men da hans flyvemaskine blev ødelagt under en storm, så var iværksætteren klar med en idé om, at motoren kunne bruges i hans racerbil.

Flymotoren var en 6 cylindres Mercedes Benz på 10.061 Liter, med 180 Hk og var dermed betydeligt større end den tidligere motor. Med hjælp fra hans værkfører, sønderjyden Chr. Johannsen, blev den monteret i bilen. Den var meget usædvanlig - med kæde-træk til baghjulene og uden skærme og bestemt langt fra ufarlig.

Hans Dynesens prøvekørsler i Herning med den røde Fiat gik bestemt ikke stille af, når han med sin racer uden udstødningsrør brølede igennem byen. Han afprøvede den også på Holstebrovej, men turde ikke køre med højere hastighed end 140 km/h på grund af den dårlige vejbelægning med brosten. Og - som han sagde - han skulle virkelig holde fast i rattet.

Hans største konkurrent

Dynesens største konkurrent var englænderen Malcom Campell, som kørte i en Sunbeam på 350 HK. Han ville nu forbedre sin egen rekord på 235 km/h og ville være den første mand i verden, der opnåede en hastighed på 150 m/h (241 k/h). Malcom Campell havde ikke færre en tre forskellige biler med til Fanø løbet, men det var "Blue Bird" med Union Jack på siden, der skulle udfordre Dynesens hjemmbyggede danske vogn.

Campell vandt i 1923 løbet på Blokhuse og Løkken strand over Dynesen, men nu havde Dynesen en større motor, og han ville vinde for enhver pris.

Andendagen for løbet var søndag den 24. august. Det startede kl. 9 med et indledende heat og fortsatte til kl. 15 med mellemheat og slutheat. Det løb vandt Hans Dynesen med sin "Landvejens Aeroplan nr. 47" og dermed også den store

sølvvandre pokal fra Kongelig Dansk Automobilklub (KDAK).

Billetprisen for en saddeplads var 5,- kr inkl. skat, og søndag eftermiddag var det med en Totalisator. Der var 15.000 tilskuere til løbene.

Dynesen blev populær og berømt, ikke mindst da han kom tilbage til hjembyen og stolt viste bilen og pokalen frem på ungskepladsen i Herning.

Vandre pokalen kom aldrig videre. Løbet blev aldrig genoptaget på grund af et tragisk uheld om lørdagen, hvor en 15-årig blev dræbt, fordi et dæk sprængte på Malcom Campells vogn. Så pokalen beholdt familien Dynesen for evigt. Efter hjemkomsten udtalte Hans Dynesen den 26. august til pressen, at han ikke vil køre motorløb mere. Det var livsfarligt, så nu vil han sælge racervognen.

En stolt hjemkomst til Herning, Dynesen til venstre

FAKTA OM HANS DYNESEN

- Født på Snebjerg Mølle den 29. december 1884.

- En rigtig driftig og iderig person, men også en levemand og i stærk kontrast til hustruen, Inger, der var stille, ydmyg og meget indremissionsk. Hun var født på et lille husmandssted, der hed Skovly, på Harrild hede.

- Hans Dynesen var i en periode en af landets største Ford forhandlere og lavede gerne byttehandler, både med grise og kreaturer og meget andet.

- Han var en rigtig forretningsmand og god til at tjene penge, men også god til at bruge penge. Flere af Hans og Ingers familiemedlemmer havde kautioneret for ham. Det blev dyrt for dem, da de blev tvunget til at indfri disse forpligtelser.

- Hans Dynesen startede med cykler i Herning og sluttede med cykler i en kælder i Aarhus, hvor han døde den 11. februar 1961, 76 år gammel, efter at have været meget plaget af gigt og sukkersyge.

- Men berømt blev han, og det var både flyvning og bilismen, der gjorde ham berømt.

- En samlet beskrivelse af hans liv og virke findes i et hæfte, som jeg har afleveret på lokalarkivet i Herning. De eneste efterkommere, der er af denne familie, er bosiddende i Malaga Spanien.

Hans Dynesens barnebarn, Henning, blev gift med opfinderen (ham med plastikkuglerne) Karl Krøyers datter, Inge Lise, som i dag også bor i Spanien.

Hans Dynesens søn Harry Dynesen viser stolt faderens pokaler

Hostrups 'Soldaterløjer' i Vedersø Forsamlingshus

Af Jon Høgh

Kort tid før julen 1927 havde de unge mennesker i Vedersøs ungdomsforening besluttet, at det traditionelle forårs dilettantstykke skulle være Chr. Hostrups 'Soldaterløjer', der er et syngespil, hvor handlingen, der foregår under treårskrigen 1848-50, er henlagt til en fynsk gård, hvor gårdejer Lange og hans unge datter Emilie huserer.

Lange har givet tilladelse til, at en flok soldater må bo her, og de er stærkt medvirkende til løjer og kærlighedsskærmydsler – dette i bedste dilettantstil. Det var også blevet vedtaget, at hovedrollen som frk. Emilie Lange skulle gives til Lise Jørgensen, der boede hos forældrene på deres gård i Kæret et par kilometer øst for byen.

Der var tradition for, at sognepræsten ikke blot var formand for ungdomsforeningen, men han skulle også instruere stykket. Det blev derfor pålagt Kaj Munk sammen med aktørerne at føre forestillingen til sejr og succes i Vedersø Forsamlingshus.

Munk trængte virkelig til at opleve medgang, efter at hans debutstykke, 'En Idealist', om kong Herodes den Store var endt i fiasko ved førsteopførelsen på Det Kgl. Teater den 8. februar 1928.

Fra fiasko til succes

En månedstid senere, 4. marts, fik han den tiltrængte succes på amatørscenen i Vedersø Forsamlingshus. Og man kan godt sige, at den blev større end stor.

Efter jul og nytår øvede skuespillerne med flid deres replikker og hele regi. Ingen af dem mærkede på deres instruktør, at han stod foran en uropførelse på Det Kgl. Teater og heller ikke senere, da det var gået, som det gjorde. På øveaftenerne var der altid masser af pjank og løjer og grin og, efterhånden som premieren nærmede sig, af nervøs alvorlig eftertænkning.

Den unge frk. Emilie Lange havde blandt soldaterne mange tilbedere. Men hun ville ikke have andre end Vilmer, der spillede af Niels Thesbjerg. De kendte hinanden rigtig godt, de var gode ungdomsvener, og nu skulle de i sagens natur kysse hinanden. Det var selvfølgelig en overvindelse for dem, men med instruktørens hjælp skulle det nok komme til at gå.

Det gjorde det også, men kun fordi instruktøren meget grundigt instruerede Lise i, med få centimeter mellem deres munde, hvordan et teaterkys skal gives.

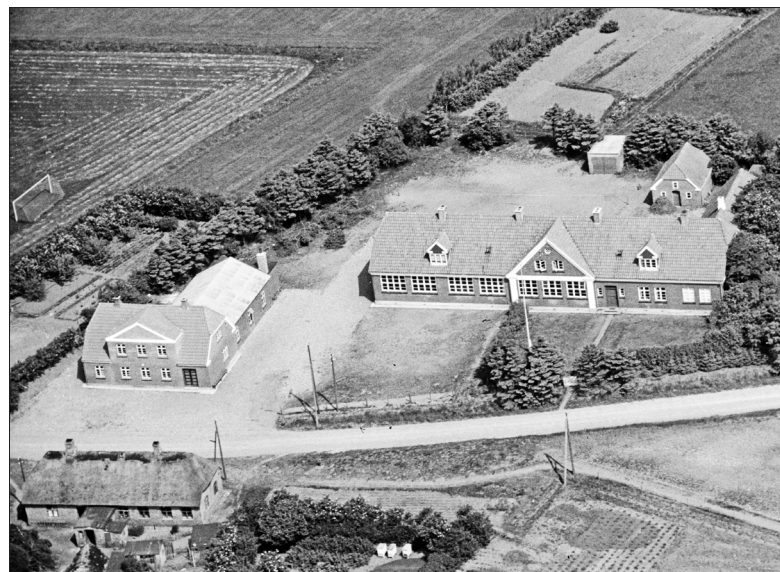
Det første rigtige kys

Efter forestillingen var der ballfaldere og dans, som Munk ikke deltog i. Men han lovede Lise at være der, når det hele var overstået ved midnatstid.

Det var han; han stod ved hendes cykel, da hun glad og lykkelig efter

premieren kom ud for at lade sig følge hjem til Kæret af sognets nyslåede digterpræst.

Her omfavnede han hende og gav hende det første rigtige kys. Så gik han hjem til sin præstegård. Lise søgte ned i Kæret for at være alene i sin glæde.

Vi kigger mod nord. Nederst til venstre ses den gamle stråttækte skole, der nu er egnsmuseum. Lige overfor, på den modsatte side af Vesterhavsvej, har vi forsamlingshuset, hvor Lise og Kaj Munk mødtes i begyndelsen af 1928 under indstuderingen af Chr. Hostrups 'Soldaterløjer'. Forsamlingshuset er for længst nedrevet og erstattet af Vedersø Kulturcenter. Den store skolebygning i billedets højre side erstattede i 1914 den gamle skole. (Vedersø Lokalhistoriske Arkiv)

BOGANMELDELSE

Af Bent E. Hansen

FREMTIDEN MÅ VI STOLE PÅ Henry og den kolde krig

Hvem af os i den lidt ældre generation husker ikke Cubakrisen og mordet på præsident John F. Kennedy? Ja, og Seksdagskrigen i Mellemøsten?

Det var midt i den kolde krig i 1960-erne. Vi frygtede alle en ny verdenskrig med USA og Sovjetunionen som hovedfjenderne.

Det er netop dette spændingsfelt, Henry Sørensens nyeste bog "Fremtiden må vi stole på" handler om. Vi følger Henry, som er født under 1. verdenskrig og har levet som ung under 2. verdenskrig

- hvordan han etablerer sig med gård og familie i 1960-erne og med frygten for en ny krig lurende hele tiden. Henry er sortseer og pessimist modsat hans kone, Søster, som er positiv og optimist.

"Fremtiden må vi stole på" er en kærlighedshistorie mellem to forskellige mennesker, der på en humoristisk og ligetil måde giver os læsere et godt indblik i, hvordan den kolde krig blev oplevet på landet i 1960-erne.

Bogen er en slags vestjysk verdenshistorie, der forener et globalt perspektiv med det lokale og landlige. Den er bygget over bestemte episoder i verdenshistorien, som de blev oplevet både globalt, men også lokalt og hjemme i Henrys og Søsters stuer og soveværelse.

Lignende perspektiver kunne nemt findes i dag. Også tanken om og frygten for en storkrig, set i lyset af krigen i Ukraine og konflikten i Mellemøsten.

Bogen er også meget lokal. Vi får et ganske godt indblik i det lokale samfund i Kyvling, hvor Henry og Søster bosætter sig. Men også lokale, dramatiske begivenheder får vi indblik i. F.eks lukningen af Lønborg Andelsmejeri, diskussionen om og vedtagelsen af Skjern Enge og lokale holdninger om EF-afstemningen i 1972.

Det kan stærkt anbefales at læse bogen. Den er på 172 sider, udgivet på forlaget Spantola og koster 249 kr.

Sir Lyngbjerg

Af Jens Erik Villadsen

På vejen fra Holstebro mod Lemvig møder man efter ca. 6 km et skilt - **SIR LYNGBJERG**.

Hvis man følger vejen op på "bjerget", får man et sus af 1800-tallets danmarkshistorie, fortalt af otte mindesten.

Den største er genforeningsstenen fra 1920. De syv andre fortæller historien om, at Sir Lyngbjerg var et samlingssted for vestjyske bønder fra 1860-erne og de kommende årtier, i lighed med Himmelsbjerg og Skamlingsbanken.

Skoven er en naturperle med et vidtforgrenet stisystem i et spændende og meget kuperet terræn. På det højeste punkt, 69 m, står et udsigtstårn. I dag er det stadig et samlings- og udflugtssted, nu også med en mountainbike bane og et rigtigt godt sted for dem, som dyrker geocaching.

H.J. Hansen-Sir

I det lille sogn, Sir, som Sir Lyngbjerg er en del af, havde man i 1863 fået en ny lærer til den lille fattige skole, H.J.

Hansen. Han kom fra Broagerland og var altså sønderjyde. Det var en meget foretagsom "degn", man her havde fået.

Vi var i tiden der sidst i 1800-tallet, hvor landet var præget af liberale strømninger og nationalfølelse. Derfor var det nærliggende for lærer Hansen-Sir, som han kom til at hedde, at knytte det folkelige arbejde til en skytteforening, "der opøvede de unge i våbenbrug, for at en katastrofe som den i 1864 ikke igen skulle indtræffe". På hans initiativ blev 'Naur-Sir Skytteforening' oprettet i 1867. Efter skydeøvelserne var der ofte foredrag, enten ved fremmede foredragsholdere eller ved "degner" selv.

H.J. Hansen-Sir var i ni år Holstebro kredsens folketingsmand for den del af Venstre, som nok senere blev til Det Radikale Venstre. Han havde tæt kontakt med Caroline Amalie (enke i 1848 efter Kong Christian VIII), der var en stærk og initiativrig personlighed, som bl.a. oprettede asyl for fattige børn. Det var hende, der i året 1841 skænkede midler til opførelse af Sir Skole. En mindesten for hende finder man også på Sir Lyngbjerg.

Beplantning af Krunderup Bakker

Sidst i 1800-tallet var formålet at udnytte ethvert stykke jord, tilskyndet af Enrico Mylius Dalgas, der bl.a. blev kendt under mottoet: "Hvad udad tabes skal indad vindes".

Derfor blev der i 1882 taget initiativ til beplantning af Krunderup Bakker, og efterfølgende kaldtes stedet Sir Lyngbjerg. De første beplantninger var mest nåletræer, men det varede ikke længe, før bøgen blev den dominerende, hvilket vi stadig har glæde af.

Samlingssted for folkemøder

De skovklædte bakker var velegnede rammer for folkemøder. Lærer Hansen-Sir tog derfor initiativ til, at man begyndte at holde foredragsmøder og folkelige fester på Sir Lyngbjerg, med såvel kirkelige som folkelige talere.

Ledende skikkelser fra hele egnen stod som indbydere til disse møder, hvor frihedsbevægelse og folkelig oplysning var centrale emner. Folkemøderne kunne sidst i 1800-tallet samle mere end tusind del-

tagere, og endda tre-fire gange i løbet af sommeren, hvilket mere eller mindre fortsatte helt op til 2. verdenskrig. Man genoptog det igen efter befrielsen, men i 1950-erne gik såvel mødernes hyppighed som deltagerantallet ned.

Men Sir Lyngbjerg forblev et samlingssted, blot tænkt i en ny tid.

LEDER • Bent E. Hansen

Sandt eller usandt

Redaktør
Bent E. Hansen

I de lokale medier i Bording har der på det seneste været en dialog om Bording Forsamlingshus' udvikling igennem tiderne, specielt i årene 1955-56.

Dialogen eller diskussionen har gået på, hvad der skete med bygningen i disse år. Nogle mener at kunne huske, at der blev bygget helt nyt. Andre mener at huske, at der kom nyt tag, og at tagkonstruktionen ændredes. Alle er enige om, at døren blev flyttet, hvilket også kan ses på billeder fra dengang.

Spørgsmålet var, om det var en **nybygning**, en **tilbygning** eller en **ombygning**. Det bemærkelsesværdige er, at alle debattørerne stort set er fra samme årgang.

En af debattørerne foreslår, at der læses i protokollen for forsamlingshusets bestyrelsesmøder, for hvad der står der, må være historisk sandt. Men så opstår der virkelig problemer: Ved nærlæsning af protokollen finder man ordet

udvidelse to gange, *tilbygning* én gang, *det nye forsamlingshus* to gange, *ombygning* fem gange og *færdigbygget* én gang. I protokollen nævnes også, der skal laves nyt køkken, men alle husker, at køkkenet vedblev at være i kælderens.

Hvad er nu sandt? Historien viser noget om protokollers troværdighed. Kan man altid stole på, hvad der står i protokollerne? Måske bliver der ikke altid fulgt op på - og nedskrevet, hvad der bliver besluttet, og hvad der bliver ændret undervejs i et forløb.

Noget af det spændende ved lokalhistorie, ja, vel al historie, er, at det undertiden bliver nødvendigt at ændre på den hidtidige opfattelse. Hukommelse og udtryksformer spiller os undertiden et puds. Husker vi rigtigt? Får vi nedskrevet det rigtige?

Historien kan hurtigt ændre sig.

KOMMENDE ARRANGEMENTER I 2024

Årsmødet 2024:

Foreningens årsmøde i 2024 holdes lørdag den 9. marts kl. 14-17 i Vedersø Kulturcenter.

Her vil den kendte lokalhistoriker, Jon Høgh, Ulfborg, holde foredrag om Kaj Munk og Kaj Munks fætter, digteren Nis Petersen.

Titlen på Jon Høghs foredrag er: "Digtere og fætre - Kaj Munk og Nis Petersen".

Efter foredraget er der kaffe og generalforsamling i Historisk Samfund af 1906.

Sommermødet 2024:

Sommermødet holdes i Thyborøn lørdag den 15. juni.

Her vil manden bag bl.a. Sea War Museum i Thyborøn, Gert Normann Andersen, fortælle om og vise rundt i sit nye Maritim-historiske Museumscenter i det tidligere Kystcenter i byen.

Historiens Dag 2024:

Historiens Dag lørdag den 26. oktober kl. 14-17 holdes i Skærum Mølle ved Vemb.

Der vil traditionen tro være foredrag. Efterfølgende vil Hardsysselårbogen 2024 blive præsenteret.

HUSK

tilmelding til alle arrangementerne via hjemmesiden: www.hardsyssel.org

HISTORISK SAMFUND FOR HARDSYSSEL

I de første 110 år var foreningens navn "Historisk Samfund for Ringkjøbing Amt". Det blev ændret til "Historisk Samfund for Hardsyssel" på foreningens årsmøde i marts 2017.

Begrundelsen for navneændringen var, at begrebet Ringkjøbing Amt var på vej ud efter kommunalreformen i 2007.

I historisk sammenhæng var det nærliggende i stedet at bruge Hardsyssel i foreningens navn, da Hardsyssel er den gamle betegnelse for det område, der stort set svarer til Ringkjøbing Amt og omfatter de nuværende Herning, Holstebro, Ikast-Brande, Ringkjøbing-Skjern, Lemvig og Struer kommuner.

Udgiver:
Hardsyssel
Historisk Samfund
af 1906

Ansvarshavende:

Bent E. Hansen
Markvænget 6A, 7441 Bording
Tlf.: 3121 2242
Mail: beh51mr@gmail.com

Hjemmeside: www.hardsyssel.org

Redaktion:

Bent E. Hansen
Jens Erik Villadsen
Anette Holm
Jon Høgh
Ove Nørholm

Layout og prepress:
meller.dk

Tryk: Johansen Grafisk

KLIK IND PÅ: WWW:HARDSYSSEL.ORG

På Thyholm går de grundigt til værks i lokalhistorien

Læs om det i Nyhedsartikel nr. 5 2023 skrevet af Hans Herping.

Artiklen findes på hjemmesiden hardsyssel.org

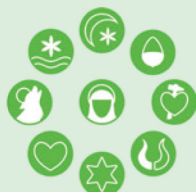

www.hardsyssel.org

Klik ind på www.hardsyssel.org Her kan du finde oplysninger om hvad *Historisk Samfund for Hardsyssel* er, læse nyhedsbreve, læse ældre udgaver af Hardsyssel Tidende og meget mere. - Du kan også tegne et medlemskab samt tilmelde dig foreningens nyhedsmail.

BLIV MEDLEM AF HISTORISK SAMFUND

 Bliv Medlem og modtag et gratis eksemplar af foreningens årsskrift

Tilmelding på vor hjemmeside www.hardsyssel.org

Eller send en mail til foreningens kasserer, Frode Riber
Tlf.: 4077 8033
Mail: fr@riber.dk

Kompetent Ordentlig Handlekraftig

Hvad mere har du brug for?

Book et møde
landbobanken.dk

Ringkjøbing
Landbobank

RING
9732 1166